

Szócs Andor

Nyíregyházi Egyetem

ORCID:0000-0002-4760-742X

Fiatalok és a munka világa

Munkavállalási jellemzők és motivációk a Covid-19 megjelenése óta az egyetemisták körében

Absztrakt

A felsőoktatási intézmények a fiatalfelnőtt-kori szocializáció fontos közegét jelentik. Ebben a milióban találjuk meg a nem-tradicionális hallgatók egyik típusát, akik körében a tanulás melletti munkavállalás egyre elterjedtebb a nemzetközi adatok tanúsága szerint (OECD 2015, EUROSTUDENT 2022). A tapasztalatok azt mutatják, hogy a fiatalok későbbi elhelyezkedését nagyban elősegítik a tanulmányok során szerzett munkapiaci tapasztalatok (HERI 2012, NCES 2020). Ugyanakkor eredményeink alapján elmondható, hogy a tanulás melletti munkavállalás a társadalmi tőkeszerzés egyik színtere is, aminek ereje túlmutat a gazdasági tőkeszerzés jól behatárolható funkcióin. A téma kutatása nemzetközi szinten már jelentősnek számít, hazai szinten többnyire részterületeinek vizsgálatára vannak tapasztalatok, de a hallgatói munkavállalás folyamatosan növekvő tendenciája nagy valószínűséggel a jelenlegitől elterjedtebbé teszi majd a kutatási területet (Szócs 2021).

Kulcsszavak: tanulás melletti munka, egyetemisták, elméleti modell

Abstract

Youth and the World of Work – Employment characteristics and motivations among students since the appearance of Covid-19

Institutions of higher education are important agents of adult socialization. We can find a type of non-traditional students in this milieu for whom simultaneous working and studying is playing a more and more important part according to international data (OECD 2015, EUROSTUDENT 2022). Research results show that the future employment of the youth is greatly helped by work experience gained during their studies (HERI 2012, NCES 2020). We can state that the free-time activity of the students is manifold; paid work is something of a novelty in the examined institution of Higher Education but can become more and more important from the point of view of the future labor market. The students' attitudes may also project certain future tendencies on the labor market (Szócs 2021).

Keywords: working while studying, university students, theoretical models

A Covid-19 megjelenése óta sokat változott a világ: 2020 óta a reménytelenség és a remény egymást váltják európai társadalmunk működésében és normarendszereiben. A vírus pusztító közelségét azóta felváltotta egy földrajzilag hozzánk közel eső, a humánium szempontjából értelmetlennek tűnő háborús eszkaláció, ami újabb bizonytalanságot felerősítő faktorrá vált 2022 óta, különösképpen a fiatalok körében: a mentális egészség gyengülése, az elmagányosodás felerősödése és az öngyilkossági hajlam növekedésének tekintetében (OECD 2022). A mesterséges intelligencia (MI) megjelenése és gyors térnyerése a 2023-as évet szőtte át, rövid időn belül komoly foglalkoztatási átrendeződést is okozva a munkaerőpiacon, érintve a pályakezdő fiatalokat is (WEF 2023), az oktatás területén pedig aggályokat szült a szellemi tőke programozott másolhatósága miatt (Kiss-Kozma, Székely 2024).

Az ifjúsági korcsoport Gábor (1995), Gábor, Jancsák (2004), illetve Jancsák (2013) által megfogalmazott „sebezhetősége” megújult értelmet nyer ezekben az időkben, amit érdemesnek tartunk vizsgálni, különösképpen az egyetemi tanulmányaikat folytató fiatalok szemszögéből (lásd még Szócs 2021, Kocsis 2023), mint akik a munkaerőpiacra történő (és állandósuló) belépés közeli várományosai. Néhány évvel ezelőtt az Európai Gazdaságfejlesztési és Együttműködési Szervezet egyik vezető közgazdásza tapintott rá figyelemfelkeltően a téma fontosságára: *„a munka és a tanulás kombinációja döntő fontosságú annak biztosítása érdekében, hogy a fiatalok fejlesszék a munkaerőpiacon szükséges készségeiket, azért, hogy az iskolából a munka világába történő átmenet rövidebb és zökkenőmentesebb legyen”* (Quintini 2015: 7). Az iskola és a munka világa közötti átmenetet ugyanakkor elsősorban az atipikus foglalkoztatási formák, köztük a tanulás melletti munka képes jelentősen elősegíteni (OECD 2017; Fazekas et al. 2019).

Az ifjúságkutatás iránti elkötelezettségünk homlokterében elsősorban az ifjúság és a munkaerőpiac egyes összefüggései állnak (Szócs 2013, 2014a, 2014b, 2017, 2021, 2022). Ezt folytatva, jelen tanulmányunkban az ifjúsági korcsoport egyik életkori kohorszára – a diplomaszerezés folyamatában, azaz a felsőoktatásban nappali tagozatos hallgatóként tanuló, és tanulmányaik mellett fizetett munkát is vállaló fiatalokra – koncentrálnak, elsősorban a 2023 és 2024 évek határmezsgyéjén. Azért rájuk irányul figyelmünk, mert ők kifejezetten sajátos helyzetben vannak: bár „főállású” egyetemisták, kétharmaduk mégis fél lábbal már a munkaerőpiacon van azáltal, hogy tanulnak és mellette eltérő gyakorisággal, de növekvő tendenciával fizetett munkát is vállalnak. Korábbi kutatási eredményeink azt mutatják, hogy tőkét építenek: gazdasági (jövedelemszerzés), társadalmi (kapcsolatépítés) és kulturális (munkapiaci jártasság) tőkét, végül, és nem jelentéktelen mértékben pedig szimbolikus (szülők iránti empátia) tőkét is (Szócs 2021). Eredményeink erősítik a nemzetközi és hazai empirikus kutatások adatait¹, miszerint ezen „nem tradicionális”² hallgatói csoport aránya növekvő tendenciájú a munkavállalásban (Szócs 2021).

Az említett szempontok az alábbiakban összegzően mutatjuk be egy korábbi³ és egy a közelmúltban⁴ (egyetemi hallgatók körében) megvalósult kutatás néhány eredményét, komparatív módon. Másrészt, szemléltetjük röviden egy 2023-ban, Magyarország egyik legnagyobb diák-munka-közvetítő szervezeténél megvalósult kvalitatív adatfelvétel (strukturált interjú) főbb eredményeit is, ami hozzájárulhat a fiatalok Covid19 utáni munkavállalási jellemzőinek jobb megismeréséhez.

Tanulmányunkban elsősorban arra a kérdésre keressük a választ, hogy az egyetemi tanulmányok mellett fizetett munkát vállaló hallgatók milyen főbb jellemzőkkel bírnak.

¹ lásd még: Szemerszki (2023)

² A nem-tradicionális hallgató kifejezést Tintotól (1993) adaptáltuk, de megjelenik később Pusztainál (2011) is: azon hallgatókat soroljuk ide, akiknek közös jellemzőjük, hogy az intézményi társas integrációjuk bizonytalan. Ugyanakkor Brock (2010) nyomán idesoroljuk azokat is, akik adott ismérvek mentén eltérnek a többségtől, így például az egyetemi tanulmányaik mellett fizetett munkát vállaló hallgatókat, akik a felsőoktatás kontextusában egy sajátos csoportnak tekinthetők.

³ Kvantitatív elemzésünkben két survey típusú, egyetemi hallgatók körében megvalósult kutatás részadatait mutatjuk be: a „HERD 2012” kutatás a Debreceni Egyetem (N=1.118), CHERD-H kutatócsoportjának megvalósításában, illetve a „SAPI 2024” kutatás Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem (N=1.041), a szerző által megvalósított kutatás. Mindkét kutatás hasonló életkorú, életállapotú célcsoportra irányul, szinte azonos mintaelemszámmal bír, amely szempontok összehasonlíthatóságot tesznek lehetővé, elsősorban a hallgatói munkavállalás elterjedését, tendenciáját illetően.

⁴ A „SAPI 2024” kutatás adatfelvétele 2024. 02. 19. és 2024. 04. 15. között valósult meg, a Magyar Állam által finanszírozott Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj keretében.

Korcsoportbeli jellemzők – sebezhetőség – főbb kvantitatív eredmények

Az ifjúsági korcsoport⁵ foglalkoztatási helyzete törékeny, a szezonálisnak, konjunkturális ciklusoknak és a válságoknak van kitéve (lásd például az ILO⁶ és EUROSTAT⁷ adatok alapján). Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal nyomán a 15–29 év közötti fiatalokat soroljuk az ifjúsági korcsoportba, az Európai Statisztikai Hivatal a 15–24 éves korosztályt vizsgálja. A korcsoporton belül mi az egyetemi tanulmányokat folytató fiatalokra koncentráltunk, mint akik körében ez az időszak több szempontból is sajátosnak tekinthető, hiszen a munkaerőpiaci szocializáció és a munka világával való megismerkedés, beilleszkedés ebben az életszakaszban kezdődik el, illetve lép a huzamosság szintjére.

Hallgatói fizetett munkavállalási okok eddigi eredményeink alapján: a „HERD 2012” survey kutatás (N=1.118) nem vizsgálta az okokat, ezekre a 2013–2018 között megvalósult kiscsoportos interjúk adtak választ (N= 53) és kutatói indíttatást, hogy később a mérőeszközbe kerüljenek okságra irányuló kérdések is. A közelmúltban megvalósult „SAPI 2024” survey kutatás (N=1.041) során vizsgáltuk tehát az okokat is: a legfőbb munkavállalási okok között nemcsak az pénzszerzésre, zsebpénzkiegészítésre irányuló leggyakoribb okot (a hallgatók 78%-a választotta) találjuk meg, de némely esetben létfenntartási kényszert (20%) is. Második legnépszerűbb munkavállalási okként a tapasztalatbővítés (a hallgatók 60%-a jelölte meg okként) fordult elő, majd az önállóvá válás igénye (58% jelölte meg okként) is előbbihez hasonló mértékben jelenik meg. Jelentős az emberi kapcsolatok bővítése iránti igény is (38%), de a megváltozott fogyasztói szokásokat és az életszínvonal növelése iránti igényt is jelentős mértékben jelölték meg a fiatalok (27%).

A hallgatói fizetett munkavállalás előfordulását az 1. táblázatban szemléltetjük, ami azt mutatja, hogy hasonló elemszám mellett és az adatfelvételek időpontja szerint szemlélve a hasonló életkorú fiatalok körében növekvő tendencia mutatható ki a fizetett munkavállalás tekintetében. Az adatok alapján azt látjuk, hogy növekvő tendenciát mutat mind a nem rendszeres, mind pedig a rendszeres munkavállalás. A mesterszakos hallgatók felülreprezentáltsága talán nem meglepő, hiszen ők közelebb állnak a „tényleges” munkapiacra történő lépéshez (minél közelebb van valaki a diplomaszerezéshez, annál nagyobb eséllyel dolgozik egyetemi tanulmányai mellett). Annál inkább meglepő lehet, hogy a két egyetem hallgatói körében kvázi hasonló arányban dolgoznak a költségtérítéses és részben, vagy teljesen ingyenesen a képzésben résztvevő fiatalok (nemcsak a pénz számát, egyfajta tudatosság is megnyilvánul ebben).

Ez azon korábbi eredményünket támasztja alá (Szócs 2021), mely szerint a pénzszerzésen túl további fontos szempontok mutatnak növekvő érdeklődést a fiatalok körében: így a tapasztalatbővítés (munkapiaci tudás szerzése és személyes önkiteljesedés igénye), az önállóvá válási törekvés, emberi kapcsolatok bővítése és életszínvonal-növelés iránti igény is segít közelebb vinni bennünket a fiatalok értékvilágához, ami összességében pozitív képet mutat a Z-generációs korcsoportról. Nem elhanyagolható az sem, hogy a hallgatók közel fele olyan típusú munkát vállal, ami részben vagy egészben kapcsolódik aktuális tanulmányaihoz.

⁵ Az ifjúsági korcsoport fogalom alatt elsősorban Roth (1970) és Andorka (2006) szociológiai fogalom meghatározását értjük, akik szerint a 18–24 év közötti társadalmi aktorok a társadalmiasulás és a társadalmiasultság határán állnak (státuszkeresés küszöbén), akik még nem illeszkedtek be a munkapiacba, de már megtették első lépéseiket. Az EU Ifjúsági Stratégiája, az Eurobarométer felmérései és az Eurostat jelentései alapján azonban ebbe a korcsoportba soroljuk a 15–29 év közötti fiatalokat is.

⁶ ILO (International Labour Organization): <https://ilostat.ilo.org/resources/concepts-and-definitions/description-youth-labour-market-statistics/>

⁷ EUROSTAT (The statistical office of the European Union): <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?search=Being+young+in+Europe+today++labour+market+access+and+participation&title=Special%3ASearch&profile=default&fulltext=1>

	Debreceni Egyetem	Sapientia EMTE
rendszeres (naponta, hetente) tanév közben	15	27
rendszeres (naponta, hetente) szünidőben	41	55
alkalomszerű tanév közben	32	47
alkalomszerű szünidőben	28	39
mesterszakos hallgatók felülreprezentáltsága rendszeres munkában	21	24
egyensúly-közeli arány a finanszírozási formák és rendszeres munka között: államilag finanszírozott; költségtérítéses	12; 18	23; 31
tanulmányokhoz való kapcsolódás rendszeres munka esetén (nem rendszeres 31%, 41%)	48	45

1. táblázat: Hallgatói fizetett munka általános jellemzői (százalékban, %)
(Forrás: HERD és SAPI kutatás, saját elemzés és szerkesztés⁸)

A családi/származási háttér jellemzőit vizsgálva több eltérés tapasztalható a két mintán: nemek közötti szignifikáns eltérést a HERD 2012-ben igen, a SAPI 2024-ben nem találtunk. A szülők iskolai végzettsége és a fizetett munka között nem áll fenn szignifikáns összefüggés egyik mintán sem, ami szintén a „nemcsak, hanem...” típusú munkavállalási okokra vezethető vissza (azaz önmagában nem a pénz hiánya okozza a munkavállalást, hanem egy attól komplexebb a vizsgált generációra jellemző igény-mátrix). A szülők munkaerőpiaci helyzete azonban mindkét mintán nemcsak a véletlennek köszönhető összefüggést mutat az édesanyák inaktivitása esetén (2. táblázat).

	Debreceni Egyetem	Sapientia EMTE
lányok felülreprezentáltsága fizetett munkában (HERD: fiúk 12,5% SAPI: fiúk 25,5%)	16,5	27
szülők iskolai végzettsége és fizetett munka között nincs szignifikáns összefüggés	-	-
szülők munkaerőpiaci státusza és fizetett munka között van szignifikáns összefüggés (édesanyák inaktivitásának hatása fiúgyermekükre)	49	54
rossz anyagi helyzetűek (átlag alatti és szegény) felülreprezentáltsága fizetett munkában	34	41
átlagos anyagi háttérűek és kifejezetten jómódúak aránya jelentős a fizetett munkában	14 12	27
lakhatás, felekezeti hovatartozás, vallásosság mutatói nincsenek szignifikáns összefüggésben a munkavállalással	15	
az egyetem megyéjében tervezett jövőbeni munkaerőpiaci elhelyezkedésben a rendszeresen dolgozó hallgatók felülreprezentáltak	-	-
elvándorlási szándék a rendszeresen dolgozók körében a legalacsonyabb	15,5	22

2. táblázat: Szocio-demográfiai háttér és rendszeres fizetett munka tanév közben (százalékban, %)
(Forrás: HERD kutatás és SAPI kutatás, saját elemzés és szerkesztés)

Az is kivüláglík eredményeinkből, hogy az átlag alatti anyagi helyzetű fiatalok felülreprezentáltak mindkét mintában és mindkét időszakban, ezzel szemben ugyanakkor figyelemreméltó mértéket ölt az átlagos, de főleg a jómódú családokból származó fiatalok rendszeres munkavállalása is. Az elvándorlási szándék a rendszeresen dolgozó hallgatók körében a legalacsonyabb, ugyanakkor körükben a legmagasabb az egyetem megyéjében tervezett jövőbeli elhelyezkedési szándék is, amint ezt a fenti táblázat is szemlélteti.

Munkaértékek tekintetében⁹ a tanév közben fizetett munkát rendszeresen vállaló hallgatók nem anyagi és anyagi értékek mentén inkább egyensúlyt mutatnak: minimális eltérés a dolgozó és nem dolgozó hallgatók között (kivétel munkahely közelsége, ami mindkét mintában

⁸ Az adatok a Debreceni Egyetem nappali tagozatos hallgatóinak kb. egy évtizeddel ezelőtti tanulás melletti fizetett munkavállalási jellemzőit mutatják komparatíván, a közelmúltban lezárult Sapientia EMTE hallgatói kutatás adataival összehasonlítva.

⁹ Mindkét kutatás során a Donald Super (1970) féle 45 itemből álló, és 15 munkaértékre irányuló munkaérték-mérőeszközt használtuk.

hasonló mértékben fontos szempont Likert skálán mérve). Nemek közötti szignifikáns eltérésről beszélhetünk néhány munkaérték-ítem tekintetében: a stabilitás, érzelmek, sokszínűség, kapcsolatok, tudás, együttérzés, kollektív érzet, együttműködésre irányuló munkaértékek tekintetében.

Társadalmi aktivitás kapcsán azt találtuk, hogy mindkét mintán alacsonynak mondható a társadalmi és szabadidős aktivitás (37% DE, 41% SAPI). Ettől még alacsonyabb a fizetett munkát vállaló hallgatók közösségi aktivitása (29% DE, 34% SAPI), ugyanakkor egyes intézményi társadalmi tőke¹⁰-ellátottság (baráti, hallgatói, oktatói kapcsolatok, bizalom, intézményen belüli aktivitás) magasabb arányban jellemzik őket, mint az alkalomszerűen-, vagy munkát nem vállaló hallgatókat (DE 43%, SAPI 48%), azaz bár a hallgatók egy kisebb hányadát érinti a tanév közbeni rendszeres munkavállalás, arányaiban mégis ez a csoport rendelkezik kiterjedtebb kapcsolati hálóval a többiekhez képest. A barátokkal való intézményen belüli és kívüli kapcsolat(ok) vonatkozásában nagymértékű hasonlóságot találtunk, és az is jól kiviláglik, hogy mindkét csoportra magas arányban jellemző a barátokkal való rendelkezés, a campusokon belül és azon kívül is.

Végül bemutatunk egy faktoranalízist (3. táblázat), amely során öt különböző orientációval rendelkező hallgatói csoportot különböztethetünk meg:

Munkaértékek	Faktorelemzés ¹¹				
	Max-likelihood elemzés KMO=0.922, magyarázott variancia 49,74%				
	közösség-orientált humánus	biztonság-orientált karrierista	teljesítmény-orientált önkitaljesítő	élmény-orientált impresszív	kényelem-orientált komfortista
hasznos legyen a társadalomnak	,686	,115	,209	,212	,100
lehetőséget adjon a másokon történő segítségre	,669	,085	,172	,147	,203
emberekkel lehessen találkozni	,538	,211	,191	,369	,119
biztos állás	,149	,716	,010	,172	,106
magas elérhető kereset	-,081	,594	,177	,077	,385
jó előrelépési lehetőségek	,039	,559	,345	,135	,287
bejelentett állás	,220	,525	,087	,245	-,055
családra jutó idő	,241	,500	,131	,276	-,058
szakmai kihívás	,192	,100	,764	,211	,058
továbbképzés biztosított	,248	,266	,516	,186	,195
munka felelősséggel járjon	,405	,099	,504	,159	,150
teljesítményközpontúság	,108	,146	,501	,070	,364
munkahely jó hangulatú legyen	,306	,260	,098	,769	,146
munka sikerélményt nyújtson	,266	,346	,243	,637	,087
munka érdekes legyen	,213	,266	,300	,611	,161
munka ne legyen megerőltető	,245	,077	-,018	,054	,623
rugalmas munkaidő	,070	,064	,198	,216	,609
cég híres legyen	,071	,051	,360	-,064	,500

3. táblázat: Hallgatók munkaértékei¹²
(Forrás: HERD kutatás, saját elemzés és szerkesztés)

¹⁰ A társadalmi tőke mérését néhány változó összevonásával tettük lehetővé: társas kapcsolatok, a bizalom/elégedettség, és különböző szabadidős aktivitások (részvétel) alapján összevont index változókat alkottunk, skálás és összehasonlító átlagokkal számoltunk (lásd bővebben Szócs 2021).

¹¹ A faktorok elnevezését a szerző adta aszerint, hogy milyen munkaérték-ítemek jellemezték egy-egy faktort.

¹² Ezek az adatok egy évtizeddel korábbi állapotot tükröznek a Debreceni Egyetemen. A nemrég lezárult „SAPI 2024” kutatás adatai még nem kerültek a faktoranalízis megvalósításához szükséges szinten feldolgozásra, azonban a primer adatok hasonlósága alapján arra számítottunk, hogy munkaértékek tekintetében sem lesz szignifikáns eltérés a két kutatási mintában.

A faktorelemzés és varianciaanalízis további eredményei is magukban hordoznak némi újdonságot, amit szövegesen közlünk: a „közösségorientált – humánus” faktor-csoport mögött első sorban nők állnak. A másik, elnevezésünk alapján a „biztonságorientált – karrierista” csoport mögött szintén többnyire nők állnak, a „teljesítményorientált – önkiteljesítő” csoportban a nők és férfiak egyensúlyát, továbbá a jómódúak felülreprezentáltságát találtuk.

Az „élményorientált – impresszív” faktorcsoportban is egyensúly fedezhető fel a nemek között, akik inkább jómódúak. Végül, a „kényelemorientált – komfortista” csoportban főleg férfiakat találtunk.

Regresszióelemzés tekintetében: a hallgatói tanulás melletti munkavállalásra az összetartó kapcsolatokon túl pozitívan hat egyetemi-intézményi integráltságuk erős mivolta is, ugyanakkor a származási háttér egyes adottságai negatívan hatnak a hallgatói munkavállalásra (Pozitív hatások: kortárs csoport, barátok, hallgatótársak, intézményi integráltság magas szintje; Negatív hatások: származási háttér jó anyagi helyzete, szülők anyagi támogatása, és szülőkkel való jó kapcsolat¹³.)

Kvalitatív adatok 2023-ból – Iskolaszövetkezeti információk

Érdeklődésünk fókuszában az állt, hogy feltárjuk a munkavállalási lehetőségek változásait az ifjúsági koreszporton belül, elsősorban célcsoportunk, az egyetemisták körében, A strukturált interjúknak részt vevő diákmunkaközvetítő szervezet képviselője arról számolt be, hogy a 2020-ban hirtelen megjelenő munka-visszaesés hamar elillant, tapasztalataik alapján az idősebb, 50 év fölötti felnőttek lehetőségei estek vissza első sorban. Másik, figyelemreméltó információ, hogy *„a fiatalok olcsó munkaerőnek számítanak, sokan támaszkodnak erre a lehetőségre, nyitottabbá váltak a cégek, egyre több diákot foglalkoztatnak”* (...) *„jellemző, hogy középiskolások is dolgoznak évközben is, nem rászorultsági alapon”* (interjúalany).

Munkalehetőségek

Ebben a tekintetben azt találtuk, hogy szoros összefüggés áll fenn a hazai ifjúságra vonatkozó munkavédelmi szabályozás és a 18 év alattiak munkavégzése között: *„a 18 év alattiaknak kevés a lehetőség, legtöbb helyen nem tartózkodhatnak bent a gyárban... nyaranta mezőgazdasági munka adott 15-16 évesek számára, de általánosan elterjedt, hogy kereskedelmi partnereknél kevés a megrendelés ahhoz képest amennyi fiatal jelentkezik... a legelterjedtebb munka az operátori, összeszerelő, takarítói munka, de adottak gyártósori diákmunkalehetőségek is”* (interjúalany). A gyakornoki pozíciók felülreprezentáltsága jellemzővé vált, elsősorban mérnök, HR gyakornok, adminisztrációs gyakornoki munkák adtak, amelyek keretében a 18 év fölöttieket favorizálják a munkáltatók: *„elsősorban az egyetemistákat szeretik foglalkoztatni, akiknek több a szabadidejük, illetve tudatosan terveznek azzal a cégek, hogy egyetem után el tudjanak helyezkedni a fiatalok az adott cégnél”* (interjúalany). Egy másik érdekességre leltünk az interjú során, tudniillik a szülő – gyermek viszonyrendszerére épülő munkavállalásra: *„jellemző, hogy a szülők ahol dolgoznak, oda felveszik a gyerekeket is, elsősorban nyaranta”* (...) *„van olyan partner, ahol 50 diák is előfordul, hogy szülő hozza a céghez”* (interjúalany).

Munkához való hozzáállás

Az interjúalany válasza alapján jellemző egy komfortorientált attitűd a fiatalok körében: *„nem mindenki megy el 3-4 kg-os csomagot pakolni, vagy degradáló esetenként egy árufeltöltői munka, van aki csak irodai munkát szeretne”* (...) *„egyetemistáknál jellemző, hogy nyáron kívül is dolgoznak, konzervipar”* (...) *„a nyár lenne a legkiemelkedőbb, ekkor van a legnagyobb lehetőség”* (...) *„kisfiam te ne dolgozzál, hanem tanuljál ilyen is van”* (...) *„vannak nehéz sorsú fiatalok is, akik bármit elvállalnak”*.

¹³ Az elemzést egy komplex többváltozós regressziós modell (log.reg.) létrehozásával, 54 független változó együttes hatásvizsgálatával valósítottuk meg, magyarázómodell – Nagelkerke R2, független változók magyarázó ereje 37,3% (lásd bővebben Szócs 2021).

Szja-mentesség hatása

Úgy tűnik a személyi jövedelemadó-mentesség bevezetése kifejezetten jó hatással van a hallgatói munkavállalásra: elsősorban az egyetemisták azok, akik emiatt több napot is vállalnak, járulékmertesség van, azaz a bruttó jövedelem kvázi ugyanannyi, mint a nettó jövedelem: „ez magas faktorú motivációt adott a fiataloknak” (...) „vannak kárpátaljai magyar diákok is, őket nagyobb számban foglalkoztatják, és nagyobb számban is jelentkeznek diákigazolvány birtokában” (...) „sokan azonban tovább mentek külföldre családotól” (interjúalany).

Munkaórák, motivációk

Már a korábbi kutatásunk során is jellemző volt, hogy a hallgatók heti több napon dolgoznak pénzért: „heti 2-3 nap jellemző, napi 8 órában, ez hétköznapokra esik többnyire” (...) „középiskolások körében is nagyon elterjedt a munkavállalás, inkább hétvégi munka jellemző” (...) „csütörtök kiugró napnak számít jelentkezések szempontjából”. Motivációk: anyagi okok, vagy kényszer csupán? Jellemző, hogy valamely célhoz kapcsolódik a motiváció: „...kukorica címerezés nyáron: 180 fős diákállomány nagyon megosztott célok: hangszóró, telefon, cipő, jogosítvány, nyelvvizsga, rászorul a család, többségében mindig van egy cél, minden héten bulira legyen pénz, fesztiválokat járjon be”.

A bérezés kapcsán optimizmusra ad okot, hogy a kérdezett személy véleménye alapján az új cégek (BMW) megjelenése emelni fogja a bérezéseket:

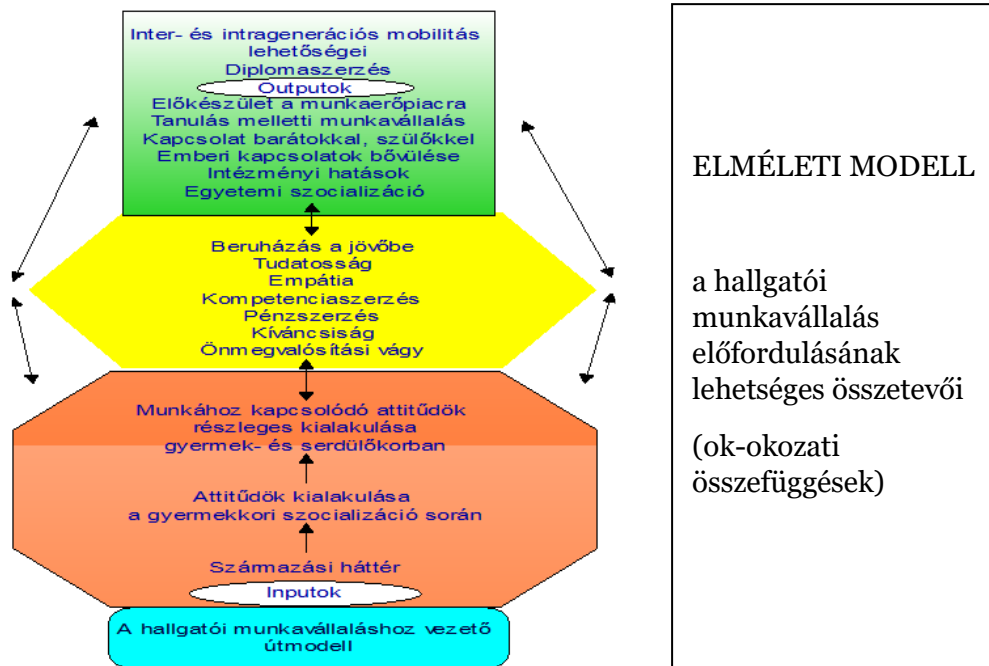
- órabér jellemzően minimálbér 1150 Ft/óra
- átlagos munkabér 1200-1400 Ft/óra – ezek a betanított, kereskedelmi munkák
- gyakornoki munkáknál, vagy végzettséget igénylő munkalehetőségek esetén átlagosan 1495 Ft/óra
- van olyan is, ahol 2700 Ft/óra a gyakornoki órabér (mérnöki, tervrajz készítés stb.)

A legfrissebb strukturált interjú kvalitatív eredményeit összefoglalva azt mondhatjuk, hogy egy drasztikus néhány hónapig tartó visszaesés után a fiatalok kvázi problémamentesen tudtak újra munkát találni a Covid19 időszakában és azt követően. Elsősorban a könnyen elvégezhető munkák iránt magasabb az érdeklődés a korcsoportban, akik átlagosan napi két-három órát dolgoznak, személyi jövedelemadó-mentesen, de még így is viszonylag kevés pénzért.

Elméleti modell¹⁴

Eddigi kutatási eredményeink alapján kirajzolódott bennünk egy lehetséges, többdimenziós elméleti modell. Az egyénben (hallgató) a származási háttér által biztosított szocializációs szintereken (inputok) keresztül alakulnak ki a viszonyulási-attitűd rendszerek, majd gyermek- és serdülőkorban tapasztalhatja meg tudatosan a munka (alkotó) élményét. Többek között ez a szempont is hozzájárul az egyén önmegvalósítási és önállóvá válási igényének kibontakozásához. Úgy véljük, a munkához való viszonyulás új szintje (jövedelemszerzés) többnyire a középiskolai tanulmányok során kezdődik el. A kíváncsiság, a kompetenciaszerzés igénye, a tudatosság és a jövőbe történő beruházás időszaka ezzel veszi igazán kezdetét. Az egyetemi szintér új dimenziót jelent, az intézményi hatások szocializációs funkciói mellett az egyén környezetéhez való hozzáállásán és reakcióin (attitűdjein) át, az emberi kapcsolatain keresztül jut el többnyire a tanulás melletti munkavállalás „első élményéhez”. A származási háttér és az egyes szocializációs szinterek által biztosított attitűdök hatásai mindvégig érvényesülnek. A társadalmi-ökehatások már az egyetemi évek alatt kimutathatók, de az egyén inter-és intragenerációs mobilitásához is alapot képez ez az időszak. Az egyetemi évek utolsó éveit munkaerőpiacra történő előkészületi szakasznak nevezzük. A hallgatói munkavállalás előfordulása, okai, modellünk szerint tehát többdimenziós. A közeljövőben megvalósuló kutatás során kiemelt fókusz helyezzünk arra, hogy a korábbi szocializációs szinterek munkához való viszonyulásra vonatkozó jellemzőit is feltárjuk. Kutatásunk fókuszában tehát az alábbi, 1. ábrán látható elméleti modell áll:

¹⁴ Az elméleti modell tesztelését a nemrég lezárult „SAPI 2024” kutatás eredményeinek mélyreható elemzése során fogjuk elvégezni, majd publikálni a jövőben.

1. ábra: Elméleti modell
(Forrás: saját szerkesztés)

Összefoglalás

A fiatalok/egyetemisták tanulás melletti munkavállalásának témájával legalább két okból érdemes foglalkozni: nemcsak azért mert minden második egyetemi hallgatót érintő, az elmúlt 15 évben növekvő tendenciát mutató jelenségről van szó, hanem mert a fiatalok munkapiaci és egyéb jellemzőinek vizsgálatával közelebb tudunk kerülni a jövő munkaerőpiacának értékvilágához is. Tanulmányunkban két kutatás eredményeit szemléltettük, amely által betekintést nyerhettünk a fizetett munkában érintett egyetemisták legfőbb, munkával összefüggő és munkaérték-jellemzőibe, a származási háttér részleges hatásaiba, a munkavállalás többdimenziós oksági hátterébe, és alacsony mértékű társadalmi-szabadidős aktivitásukba, mindamellett, hogy a fizetett munka több előnnyel jár, mint amennyi hátránnyal.

Pozitív üzenetet hordozhat azon oksági eredményünk, miszerint a pénzszerzés mellett nyomatékosan jelenik meg a tapasztalatszerzés, az emberi kapcsolatok bővítése, az önállóvá válási törekvés, az életszínvonal emelkedése iránti igény vagy a fogyasztói szokások változása mint munkavállalási ok. Eredményeink azt mutatják továbbá, hogy az egyetemisták társadalmi-szabadidős aktivitása meglehetősen alacsony mértékűt ölt, ami még inkább igaz a fizetett munkában érintett hallgatókra, akiknek azonban társadalmi tőke-ellátottsága kiterjedtebb, mint munkát nem vállaló társaiké, ami várhatóan pozitívan járul majd hozzá a munkaerőpiacra lépés folyamatához.

Az egyetemi tanulmányok és az elsősorban szabadidőben történő fizetett munkavállalás egyensúlyban tartása fontos szempont lehet a sikeres diplomaszerzés, majd munkaerőpiacon való elhelyezkedés útján, ennek felsőoktatási intézmények általi elősegítését fontosnak tartjuk a jövőre nézve.

Irodalom

- Andorka R. (2006). *Bevezetés a szociológiába*. Budapest: Osiris kiadó.
- Brock, T. (2010). Young adults and higher education: barriers and breakthroughs to success. *Future of Children*, 20(1), 109–132.
- Gábor K. (1995). Az ifjúságkutatás irányai a kilencvenes években. *Educatio*, 2, 191–207.
- Gábor K., Jancsák Cs. (2004). *Ifjúsági korszakváltás – Ifjúság az új évezredben*. MTA Szociológiai Kutatóintézet. Belvedere 2004. https://acta.bibl.u-szeged.hu/58496/1/2004_ifjusagi_korszakvaltas.pdf Utolsó letöltés: 2024. 04. 15.
- HERI – Higher Education Research Institute (2012). *The American Freshman: National norms fall*. Pryor, J. H., Eagan, K. Palucki Blake, L., Hurtado, S., Berdan, J., Case, M.. H. (szerk.). Los

- Angeles: (HERI), UCLA.
<https://www.heri.ucla.edu/monographs/TheAmericanFreshman2012-Expanded.pdf> Utolsó letöltés: 2024. 04. 15.
- Jancsák Csaba (2013). *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Új Mandátum Könyvkiadó.
- Kiss-Kozma G., Székely L. (2024, szerk.): *Ifjúság'23 – Jelentés az ifjúságügyről*.
<https://ifjusagkutointezet.hu/kiadvany/ifjusag-2023-jelentes-az-ifjusagugyrol> Utolsó letöltés: 2024. 04. 15.
- Kocsis Zs. (2023). *A hallgatói munkavállalás sajátosságai és egyetemi pályafutásra gyakorolt hatása a Debreceni Egyetemen*. Kézirat. Doktori disszertáció. Debreceni Egyetem
- Fazekas K., Csillag M., Hermann Z., Scharle Á. (2019, szerk.). *Munkaerőpiaci Tükör 2018*:
https://kti.krtk.hu/wp-content/uploads/2020/01/mt_2018_hun.pdf Utolsó letöltés: 2024. 05. 13.
- NCES – National Centre for Education Statistics (1998). *The Condition of Education 1998*, NCES 98-013. Wirt, J., Snyder T., Sable, J., Choy, S. P., Bae, Y., Stennett, J., Gruner, A., Perie M. (szerk.). Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office. <https://nces.ed.gov/pubs98/98013.pdf> Utolsó letöltés: 2024. 04. 15.
- OECD (2012). *Students at work*. <https://www.oecd.org/statistics/students-at-work.htm> Utolsó letöltés: 2024. 04. 15.
- OECD (2017). *PISA 2015 Results – Students' Well-Being*. <https://www.oecd.org/pisa/PISA-2015-Results-Students-Well-being-Volume-III-Overview.pdf> Utolsó letöltés: 2024. 04. 15.
- OECD (2023). *Health at a Glance. Europe, State of health in the EU Cycle 2022*. OECD Publishing Paris, 2022.
- Pusztai G. (2011). *A láthatatlan kéztől a baráti kezéig. Hallgatói értelmező közösségek a felsőoktatásban*. Budapest: Új Mandátum Kiadó.
- Quintini, G. (2015). *Working and Learning: A Diversity Of Patterns*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers. DOI:10.1787/1815199X
- Roth E. (1970). Az ifjúság – szociológiai szemszögből. *Korunk* 29(7), 992–997.
- Super, D. E. (1970). *Manual, Work Values Inventory*. Boston, MA: Houghton-Mifflin
- Szemerszki M. (2023). *Eurostudent 8 gyorsjelentés. A hallgatók tanulmányi jellemzői és életkörülményei Magyarországon*. Budapest: Oktatási Hivatal.
https://www.felvi.hu/pub_bin/dload/felsooktatasiaruhely/eurostudent/eurostudent_8_gyor_sjelentés.pdf Utolsó letöltés: 2024. 04. 15.
- Szócs A. (2013). Munkaviszony és viszony a munkához – hallgatók a Debreceni Egyetemen. In: Darvai T. (szerk.): *Felsőoktatás és munkaerőpiac – eszményektől a kompetenciák felé*. Szeged: Belvedere Kiadó.
- Szócs A. (2014a). Dolgozva tanulni, tanulva dolgozni – társadalmitőke-hatások a partiumi hallgatók körében. In: Ceglédi T., Gaál A., Nagy Z. (szerk.). *Határtalan oktatáskutatás: Tanulmányok a 75 éves Kozma Tamás tiszteletére*. Debrecen: Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ. 229–242.
- Szócs A. (2014b). Teher alatt nő a pálma. In: Fényes H., Szabó I. (szerk.): *Campus-lét a Debreceni Egyetemen*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó. 159–181.
- Szócs A. (2021). *Hallgatói munkavállalás a felsőoktatási expanziót követő években*. Kézirat. Doktori diesszertáció. Debreceni Egyetem.
- Szócs Andor (2022). Hallgatói munkavállalás és jövőtervek a Partiumi Keresztény Egyetemen. In: Gál K., Pásztor R., Székedi L. (szerk.): *A társadalomtudományok harminc éve a Partiumban: A Partiumi Keresztény Egyetemen 2021-ben szervezett jubileumi konferencia kötete*. Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi Partiumi Kiadó, 117–131.
- Tinto, V. (1993). *Leaving College: Rethinking the Causes and Cures of Student Attrition*. Chicago: University of Chicago Press
- WEF – World Economic Forum (2023): *The Future of Jobs Report*.
<https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/> Utolsó letöltés: 2024. 04. 15.